

Кудерська Надія Іванівна

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фундаментальних і приватно-правових дисциплін
Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла
Коцюбинського

Кудерська Ірина Олександрівна

доктор філософії в галузі права, викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права факультету соціології та права
Національного технічного університету України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ
МУЗЕЄФІКАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ**

В складних умовах сьогодення в Україні може зникнути те, що визначає саму сутність традиційної культури нашого народу. Музеєфікація давно визнана у світі одним з кращих засобів збереження культурної спадщини (далі КС), а також репрезентацією їх в звичному просторовому оточенні. Водночас сама музеєфікація в нашій країні майже не набула правового врегулювання, а тим більш застосування щодо такого імерсивних технологій та штучного інтелекту.

В Законі України «Про охорону культурної спадщини» під охороною КС розуміється система правових, організаційних, фінансових, матеріально-технічних, містобудівних, інформаційних та інших заходів, спрямованих зокрема, на пристосування та музеєфікацію об'єктів КС.[2] Музеєфікація за Законом України «Про музеї та музейну справу» - це сукупність науково обґрунтованих заходів щодо приведення об'єктів КС у стан, придатний для екскурсійного відвідування.[1] Цей Закон поширюється на всі види музеїв щодо питань музеєфікації.

Музеєфікація, як відомо, є напрямком музейної діяльності, яка полягає у перетворенні об'єктів КС в об'єкти музейного показу з метою максимального збереження та виявлення їх історико-культурної, наукової, художньої цінності. Цей термін, як правило, вживається щодо матеріальних та/або нематеріальних об'єктів КС. В світі музеєфікація є не тільки самим оптимальним варіантом збереження і використання пам'яток, а й активно сприяє їх органічному поєднанню з місцевістю, суспільством, середовищем побутування, розширює коло музейних об'єктів та врівноважує їх значущість. Нині все частіше використовується часткова або «м'яка» музеєфікація, що не припускає повного

вилучення об'єкта із середовища побутування і допускає виконання ним початкових функцій, приміром, музеї-храми, які знаходяться у спільному використанні музею і релігійної громади. [3] Під час війни, що триває в нашій країні з 2014 року, для підвищення фізичного захисту об'єктів КС корисним мало б стати застосування імерсивних технологій з обов'язковим правовим визначенням такого.

Для комплексного збереження КС, зокрема її музеєфікації створюють музеї різного типу. Приміром, в музеях закритого типу збереження етнокультурної компоненти нематеріальної культурної спадщини (далі НКС) включає виявлення, комплектування, зберігання, облік, систематизацію, науковий опис матеріалізованих об'єктів, пов'язаних з НКС, а саме інструментів, предметів обрядової сфери, артефактів, пов'язаних з виразом знань і навичок, матеріал про обряди, свята, технології, зафіксовані на аудіо-, відео-, цифрових носіях і оформлених в якості певного фондowego зібрання тощо. Музей, який виступає однією з можливих форм реалізації музейного ставлення людини до реальної дійсності (музейності), здійснює збереження і презентацію НКС шляхом створення складної музейної моделі реальної дійсності. При цьому між процесами «збереження» і «презентації» НКС не існує жорсткої межі, яка спостерігається щодо матеріальної КС.

Епоха модернізацій і глобалізації веде до стрімкого, неминучого і згубного для самосвідомості суспільства «вимивання» з актуальної культури явищ і форм традиційної культури. Традиція зберігається до тих пір, поки в суспільстві існує установка на її підтримку, а в іншому випадку, зокрема, об'єкт НКС повністю зникає і забувається протягом життя 1-2 поколінь. А в межах музею завжди відбувається взаємодія як мінімум двох культур - актуальної і музеєфіціруємої, основною формою якої стає актуалізація музеєфіціруємої культури шляхом включення її у сучасну. Тому втрачена традиція може бути відновлена в музеї, якщо збереглися необхідні й достатні для цього свідчення. Приміром, вивчаючи інструменти і готові вироби, музеї відновлюють забуті промисли і ремесла, при цьому у ролі носіїв традиції можуть виступати співробітники музею, члени музейних клубів і гуртків, відвідувачі, ін. на допомогу такому мають бути залучені ще й застосування імерсивних технологій з обов'язковим правовим визначенням такого.

Для здійснення музеєфікації об'єктів КС необхідним є нормативно-правове визначення критеріїв, що дозволить віднести їх до музейних об'єктів. Основними такими критеріями мають бути загальновизнані щодо об'єктів музейного значення, а саме: 1. Достовірність / автентичність; 2. Музейна цінність

об'єкта (наукова, історична, естетична, меморіальна, середовищотворювальна, комунікативна тощо); 3. Немоżliвість збереження або загроза безпеці у середовищі побутування.; 4. Можливість підтримки або ревіталізації в умовах музею; 5. Доцільність актуалізації, яка значається сумісністю, у тому числі етичною, із сучасною культурою; 6. Відповідність типу і профілю музею (не є обов'язковою, бо все частіше музеї комплектують свої зібрання без урахування певного профілю). [3, 8]

Нові форми музейної роботи сприяють інституційним змінам музеїв, зокрема: через розмивання інституційних меж відбувається зрощення музею з іншими соціально-культурними інститутами чи навпаки - виникнення жорсткого маркування кордону між музеєм та іншими інститутами, між традиційними музейними та немuseumними формами і методами роботи, що має забезпечуватися нормативно-правовою основою.

Музеєфікація не забезпечує та й не має за мету повернення традицій у масову свідомість. Традиційна культура завжди була цілісним явищем, що визначає й врегульовує всі аспекти життєдіяльності людини, зокрема: сам життєвий уклад, форми господарської діяльності та природокористування, регулювання соціальних взаємин тощо. Реконструкція її у повному обсязі в межах музею неможлива. А тому через музеєфікацію відбувається охорона і відновлення тільки окремих аспектів традиційної культури – об'єктів КС.

Музеєфікація тих чи інших предметів, тобто перетворення їх в музейні об'єкти і подальше їх збереження роблять можливим виконання музеєм всіх інших його функцій. На основі використання традицій музей може також конструювати абсолютно нові форми діяльності: музеї – навчальні заклади, приміром, з традиційною педагогікою або знань для певної місцевості, музей новин тощо. Водночас активне включення об'єктів КС, в т.ч. НКС, може спричинити створення музеїв нового типу, які, можливо, сформуються на основі вже існуючих екомузеев, живих музеїв тощо, але з обов'язково сильно розвиненою інтерактивною компонентою, про що активно дискутують музеєзнавці. Слід зазначити, що в Україні такий розвиток музейних установ не має необхідної нормативно-правової основи.

Вже в Україні спостерігаємо при музеєфікації НКС наявне і відтворення процесу, і передачу знань, при цьому подекуди із залученням відвідувачів музею, використання інтерактивів, майстер-класів, відео фіксацію живого процесу з подальшою діджиталізацією та застосуванням новітніх технологій на кшталт галограм, 3D моделювання тощо. Прикладом названого є Національний музей-заповідник українського гончарства в с. Опішному на Полтавщині [4]. В цьому

музеї відвідувачі мають можливість прийняти участь у майстер-класах з формування та випалу з глини Опішнянської кераміки, яка внесена до Національного переліку НКС, познайомитись з майстрами-носіями НКС, відвідати літні академії гончарства тощо. Або інший - Національний музей народної архітектури та побуту України (с.Пирогів Київська обл.) [5] щодо передачі обрядів, традицій, звичаїв тощо, в якому відбуваються тетралізовані проведення за участю відвідувачів традиційних свят: Масниці, Трійці, Івана Купала, ін. Особливої уваги заслуговує Віртуальний музей нематеріальної культурної спадщини України [6], створений під егідою Міністерства культури України та Українського центру культурних досліджень, в якому наявні елементи (об'єкти) НКС, аудіозаписи, відеозаписи, покрокові фотофіксації обрядів, традицій, вмінь, мистецтв та, навіть, рецептів приготування традиційної національної їжі, ін.

Цьогоріч в сфері матеріальної і нематеріальної КС беззаперечним проривом стало Ukraine WOW [7] з музеєфікацією через віртуальну реальність. Відвідувачі у VR-окулярах могли побувати в затопленому селі Бакота, на озерах Сиваш, «літати» над Карпатами, ін. Фактично відбулася музеєфікація простору та відчуттів, що передало частину колективної пам'яті. Окремим занурення в українські традиції та етнографічний етнос була можливість пройтись інсталяцією «Пшеничне поле» з можливістю відчутти навіть запах. Музеєфікація продемонстрована на Ukraine WOW здійснила зміну парадигми і реалізувала уявлення, що музейні експонати можна відчутти, що дало можливість передати та популяризувати національну ідентичність. Фактично продемонстроване на Ukraine WOW взагалом вимагає абсолютно нових підходів щодо розробки здійснення самої музеєфікації з подальшим правовим визначенням.

Музеєфікація КС виступає технологією нової етнічності, оскільки традиція, як основний елемент трансляції, замінюється новими методами передачі інформації, заснованими на музейних принципах. Вона протиставляється традиції як способу безпосередньої спадкоємності, передбачає вільний відбір елементів минулого і їх цілеспрямованого включення у сучасну культуру. Доцільним є унормування питань музеєфікації об'єктів КС в єдиному нормативно-правовому акті – «Порядку про музеєфікацію об'єктів культурної спадщини», як зазначалося раніше.[3, 8]. Це дозволить забезпечити єдиний підхід до музеєфікації та створить підстави для більш повного та комплексного унормування питань музеєфікації КС.

Список використаної літератури:

1. Про музеї та музейну справу: Закон України від 29.06.1995 р. № 249/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 25. Ст. 191. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#n227>.
2. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 р. № 1805-III. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 39. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>.
3. Кудерська Н. І. Нормативно-правове врегулювання здійснення музеєфікації в Україні // Митна справа (Науково-аналітичний журнал ОНЮА). 2012. №1, ч.2, кн.2. С.169-174.
4. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному. Офіційний веб-сайт. URL: <https://opishne-museum.gov.ua/>.
5. Національний музей народної архітектури та побуту України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://www.pyrohiv.com/>.
6. Віртуальний музей нематеріальної культурної спадщини України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://uccr.org.ua/nks/virtualnyj-muzej/>.
7. Ukraine WOW. Офіційний веб-сайт. URL: <https://ukrainewow.org/>.
8. Кудерська Н. І., Кудерська І. О. Нормативно-правове забезпечення здійснення музеєфікації об'єктів нематеріальної культурної спадщини в Україні. Suprematia Dreptului /Верховенство права: міжнародний науковий журнал, Молдова. 2017. №3. С.81-89. DOI: http://sd-vp.info/wp-content/uploads/2021/10/vp_2017_3-1.pdf.

Кучер Вікторія Юріївна

студентка І курсу факультету права, публічного управління і менеджменту
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла
Коцюбинського

Науковий керівник: доктор філософії, старший викладач кафедри
фундаментальних і приватно-правових дисциплін Тимошенко Є.А.

**РИЗИКИ ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ ВИКОРИСТАННІ
ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ**

Стрімкий розвиток цифрових технологій є однією з характерних ознак сучасного суспільства. Особливе місце серед них посідає штучний інтелект, який сьогодні активно використовується у сфері освіти, медицини, фінансів, державного управління та багатьох інших галузях. Завдяки здатності швидко